

Úvod a metodické pokyny

Co si představujeme pod pojmem civilizace? Kde se s ním setkáváme? Kdo je civilizovaný a kdo ne? Jaký je protiklad adjektivu „civilizovaný“? Slovo „civilizace“ se také někdy zaměňuje s pojmem „kultura“, někdy civilizace označujeme jako vyspělé či méně vyspělé. Je naše „západní“ civilizace tou nejvyspělejší? A co o vyspělosti vlastně rozhoduje?

Ať už žijeme na „západě“, či jsme členy „zaostalé“ civilizace v odlehlých končinách, pořád jsme lidé. A lidé mohou být odlišní, i když bydlí vedle sebe. Nebo naopak, můžeme si být velice podobní, i když žijeme na druhém konci světa. Cílem lekce je podnítit diskuzi a posbírat důkazy, že tomu tak je.

V následujících čtyřech textech, které vycházejí z reportáže publikované v časopise National Geographic, si můžeme přečíst o zemědělci na západě Indie. Dozvíme se o kultuře, která se nám může zdát velice vzdálená kvůli životnímu stylu, způsobu obživy, nebo polyteistickému náboženství. Po přečtení a splnění následných úkolů si však možná uvědomíme, že „ti odlišní“ mohou mít s námi mnohé společné.

◆ ZDE JE DOPORUČENÝ, NICMÉNĚ NIKOLIV JEDINÝ MOŽNÝ, POSTUP:

1) Společně ve třídě přečtěte TEXT 1.

2) Ve dvojicích najděte v textu tato slova a zdůvodněte, proč byla použita: studna, červen, sázka.

3) Ve dvojicích si projděte úvodní text ještě jednou. Hledejte v něm prvky, ...

a)...kterými se tamní život od našeho liší

b)...které jsou našemu životu a životu rolníků v Indii společné nebo jsou podobné

4) Formulujte tyto odlišnosti nebo podobnosti. Pro začátek mohou pomoci zvýrazněné věty. Žáci by se měli snažit vyhledané podobnosti nebo odlišnosti co nejvíce zobecnit, aby popsany aspekt platil, „fungoval“, i v jiné situaci.

Příklady:

Monzun přichází mírně - jako jelen, jak říkají místní - a později se změní v běsnícího slona. Zde můžeme usuzovat, že stejně jako my, i rolníci v Indii používají jim známá zvířata k metaforickému popisu, nebo přirovnání. Podobně i my říkáme, že někdo je pilný jako včelka, nebo je mlsná koza.

Odlišností může být fakt, že indiští zemědělci musejí často řešit existenční otázky, o čemž svědčí závěr textu: Když přijde [déšť], máme všechno. Když nepřijde, nemáme nic.

5) U dalších textů postupujte podobně. U každého žáci pro lepší orientaci v textu najdou a zdůvodní, proč se v textu vyskytují tato slova:

TEXT 2: továrna, dluh, sklizeň

TEXT 3: terasa, škola, napětí

TEXT 4: koloběh, kasta, úspěch

6) Následně postupují stejně, jako u textu 1 - hledají, jak se naše společnost liší a podobá rolníkům v Indii. Žáci mohou číst všechny části, nebo lze třídu po společné práci s textem 1 rozdělit do tří skupin, z nichž se každá zabývá pouze jedním ze zbylých textů. Po splnění úkolů je možné žáky přeskupit do skupinek po třech, kde bude zastoupena každá z předchozích skupin jedním žákem. V nových skupinkách žáci referují o nalezených odlišnostech a podobnostech.

Závěr: trojice si nakonec vyberou jednu z podobností nebo odlišností, které nás od indické společnosti odlišují, nebo nás s ní naopak spojují. Tu zpracují formou kresleného vtipu / fejetonu / videa / scénky / komiksu.

TEXT 1

Zemědělství v Indii odedávna závisí na tom, jaké budou monzunové deště.

Zemědělci v Indii často mezi sebou hovoří o počasí, což ani nemusí být zvyk přejatý od Britů, kteří zemi kdysi kolonizovali. Počasí je totiž na indickém subkontinentu opravdu důležité. V květnu, kdy je země rozpálená jako pec a většina polí leží ladem, kdy studny vyschnou a slunce praží z bezmračné oblohy, těžko najdete zajímavější téma než letní monzun a předpovědi, kdy a jak přijde. Monzunové období začíná začátkem června a během necelých čtyř měsíců spadnou více než tři čtvrtiny ročních srážek.

Někdy monzun **přichází mírně - jako jelen, jak říkají místní - a později se změní v běsnícího slona**. Nebo se přičítá jako slon a pak se změní v jelena. Nebo je nevypočitatelný a otravný po celou dobu. Jinými slovy, nikdo vlastně nic neví a přitom o tom pořád všichni mluví.

Na monzunových deštích závisí úroda v celé Indii a právě teď se hraje o všechno. Před monzunovým obdobím vynaloží mnozí rolníci značné částky peněz, často vypůjčené, na nákup hnojiv a semen prosa, která je třeba zasít ještě před příchodem dešťů. Sázku lze prohrát různými způsoby. Zpozdí-li se příchod dešťů, semena se v půdě upečou. Je-li však déšť příliš prudký a rostlinka nemá dostatečné kořeny, může vše odnést voda.

„Naše životy jsou spjaté s deštěm,“ vysvětluje Anusajabai Pavar v místním jazyce marathi. **„Když přijde, máme všechno. Když nepřijde, nemáme nic.“**

TEXT 2

Kvůli nedostatku vody se rolníci pohybují v nikdy nekončícím cyklu dluhů a napětí a mnozí z nich - podle jednoho z odhadů až sto milionů rolníků ročně - jsou nuceni hledat si práci v továrnách a na vzdálených, lépe zavlažovaných, polích. V suchých měsících, od listopadu do března, je potkáte na silnicích: rodiny s veškerým majetkem na skřípějících vozech tažených jedním volem, nákladní taxi přečpané lidmi. Někomu to může připadat hodně riskantní. Tento tlak na zemědělce si vybírá i svou daň. Podle oficiálních statistik se počet sebevražd mezi muži na venkově ve státě Maháráštra za deset let ztrojnásobil.

Jednoho odpoledne jsem u továrny na zpracování cukrové třtiny nedaleko Satičivadi potkala Valmika. Bylo mu šestnáct let, měl sladký úsměv a odstávající uši, na sobě hnědé tričko a kalhoty roztržené na zadku. Stál u vozu naloženého dvěma tunami čerstvě sklizené třtiny. Povídal mi, že s vozem taženým dvěma voly ujel spolu s bratrem a ovdovělou matkou asi 180 kilometrů, aby pět měsíců pracovali na třtinových plantážích. Na rukou i pažích měl dobře viditelné jizvy způsobené touto prací.

Tichým hlasem mi vysvětlil jeden z nejkrutějších paradoxů zdejší závislosti na dešti. Jeho rodina si před rokem u nich doma půjčila 40 000 rupií (asi 15 000 Kč) na nákup semen a hnojiva a nebyla schopná dluh splatit. Proč? Protože dostatečně nepršelo a semena se v půdě „uvařila“. Co budou dělat, až bude dluh splacený? Totéž, co v uplynulých třech letech po skončení sklizně cukrové třtiny: znovu si půjčí, zasejí a budou znovu věřit, že přijde ten správný monzun.

TEXT 3

V poslední době s termíny příchodu monzunových dešťů zamíchalo globální oteplování, ubývá navíc zásob podzemní vody kvůli tomu, že rolníci s přístupem k elektrickým čerpadlům ji vyčerpávají rychleji, než ji vrtošivý monzun stačí doplňovat. Nejenže se tak rolníci nemůžou spolehnout na pravidelné srážky, s rostoucími nároky a přibývajícím počtem obyvatel se potýkají i s klesající hladinou vody ve studních.

Jeden z nezdařilých projektů indické vlády za půl milionu dolarů měl čerpat říční vodu do hor na vzdálenost několika kilometrů. Stavební inženýr Ašóka Sangel z neziskové organizace Watershed Organization Trust (WOTR) nad tím kroutil hlavou. „Jakou má logiku tahat vodu do kopce, když můžete s menší námahou zachytit déšť na jeho cestě dolů?“ Sangel stojí za jinými, nevládními projekty, které jsou založeny na jednoduchých myšlenkách organizace WOTR: budou-li lidé kácet méně stromů, rozšiřovat rostlinný kryt a stavět dobře navržené systémy hrází a teras, aby zpomalili odtok dešťové vody, bude mít půda více času absorbovat vláhu. Terasy rovněž zabrání erozi, takže svrchní vrstvu půdy neodnese voda ani vítr. Kdyby rolníci využívali půdu efektivněji, nemuseli by mít takovou starost o příští déšť. Úrodnější půda znamená více jídla, nasycení lidé jsou zdravější a mohou pěstovat plodiny na prodej. Lepší hospodaření s vodou tak znamená vyšší příjmy vesničanů. Děti budou moci přestat pracovat na poli a začnou chodit do školy.

Technické otázky však nejsou jediné, které jsou potřeba řešit. Pokud má celá vesnice pracovat na společném řešení nedostatku vody, musí to vzít každá rodina za svou věc. Nicméně společenská rovina problému může být větším oříškem než ta technická. Svědčí o tom příběh ze Satičivadi. Pavarovi se sem, na dříve neobydlené místo, přistěhovali zhruba před 100 lety. Prapradědečka Soma Pavara po nějakém čase – o přesnou dobu se vedou spory – následoval i Goma Kale z téhož kmene. Obě rodiny po určitou dobu vycházely bez potíží, žily blízko sebe ve shluku hliněných domků. Zhruba před 50 lety se Kaleovi náhle odstěhovali na druhou stranu údolí. Důvod je rovněž sporný. Pavarovi uraženě tvrdí, že Kaleovy už omrzelo žít vedle nich. Ať už to bylo jakkoli, rodiny spolu přestaly mluvit. Pavarovi přestaly říkat Kaleovým jménem a mluvili o nich jako o „těch našťvaných“. Osadě naproti se říká Vaitagvadi, Našťvaná ves.

Když tým inženýra Sangela představil vesničanům návrh projektu na oživení údolí a zachycování deště, vesničané kvůli trvajícimu napětí mezi rodinami nepřistupovali snadno na myšlenku, že by mohli spolupracovat. A to i přesto, že by projekt pomohl jim všem. Trvalo přes půl roku přesvědčit místní ke spolupráci.

TEXT 4

Nevládní organizace WOTR propagující na indickém venkově projekty na lepší hospodaření s vodou nepředkládá jen technická řešení, ale vybízí ke změně sociální i environmentální. Její úsilí se vesničanům mnohdy nelíbí, protože narušuje jejich zvyky, ustálený koloběh života, jakkoli se může zdát neradostný. Pomoc je navíc spojena s pravidly, která se musí dodržovat. Chce například, aby se do rozhodování o vodě zapojili všichni: ženy, bezzemci a lidé z nižších kast, kteří jsou obvykle z rozhodování vyloučeni. Aby se místní zeleň mohla vzpamatovat, vesničané se musejí také zavázat, že po několik let nedovolí svým zvířatům pást se kdekoli kvůli okusu kůry a listů a že nebudou kácet stromy na topení.

Ve vesnici Darevadi vzpomínal Čimandži Avahad na počáteční potíže se zvykáním si na nová pravidla. Tento postarší rolník žije mezi poli čiroku v malém zářivě nabarveném domku s celým přibuzenstvem. Řekl mi, že byl překvapen výřečností žen, s nimiž žil léta pod jednou střechou. „Každá z nich – moje žena, dcery, snachy i vnučky – měla svůj názor,“ usmíval se. Jeho drobná žena Nakabai s tváří zvrásnělou za léta tvrdé práce na polích mu skočila do řeči: „To byla dobrá změna“.

Procházka okolo Darevadi její slova potvrzuje. Všichni říkají, jaké to bylo smutné místo, než se tu projekt před více než deseti lety začal uskutečňovat. Dnes jsou tu stromy, studny mají vodu i na vrcholu období sucha. Zdejší rolníci zjišťují, jak chutná úspěch: vypěstují dost prosa pro svou obživu a začínají sázet také cibuli, rajčata, granátovníky a sít čočku. Přebytky pak prodávají na trzích ve městech. Vesnické ženy využily nově získaný vliv k prosazení zákazu prodeje alkoholu a utvořily skupiny, v rámci kterých ukládají měsíčně určitou nízkou částku do společného fondu, z něhož si ostatní mohou půjčit peníze třeba na svatbu, veterinární péči nebo solární lampy, které v noci osvětlují vesnici.